

Dikomitis over triangulatie tijdens etnografisch veldwerk

Liza Dikomitis, assistent bij de vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschappen van de Universiteit Gent, bracht verslag uit van de onderzoeksmethodes die zij hanteert in haar lopend doctoraatsonderzoek naar het dagelijks leven van Grieks-Cypriotische en Turks-Cypriotische vluchtelingen. Op sommige punten bleef haar uiteenzetting vrij algemeen, bijvoorbeeld wanneer ze het had over de vergelijking tussen kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksbenaderingen. Doch de voorbeelden die Dikomitis gaf uit haar eigen onderzoekswerk waren wel inspirerend, zoals het gebruik van *cover stories* om toegang te krijgen en te behouden tot het onderzoeksveld. Haar stelling dat de manier waarop je je positioneert als onderzoeker een aspect is van reflexiviteit, die zij ondersteunde met verwijzing naar een aantal interessante teksten van antropologische onderzoekers, gaf aanleiding tot heel wat vragen en discussie over onder meer de relaties die je in het veld met de respondenten aangaat en de manier waarop je je onderzoeksresultaten rapporteert.

Al met al een geslaagd symposium, zowel wat betreft de deelname als de balans tussen thematische eenheid en variatie in het programma. En in de marge van de plenaire lezing en de workshops werden tussen de talrijke deelnemers ook heel wat onderzoekservaringen uitgewisseld en contacten gelegd voor verdere of nieuwe samenwerking op het gebied van kwalitatief onderzoek.

Seminar New directions in case study Methodology

1 november 2007, Erasmus Universiteit Rotterdam

Carolien de Blok

Tot nu toe is casestudyonderzoek vooral gebruikt voor het exploreren van situaties met het doel om over deze situaties theorie te *ontwikkelen*. Niet eerder is er uitgebreid gepubliceerd over het *toetsen* van theorie door middel van de gevalstudie. Jan Dul en Tony Hak beschrijven in hun boek *Case Study Methodology in Business Research* structuren en richtlijnen om proposities te testen door middel van casestudyonderzoek. Op 1 november jongstleden werd er door het Erasmus Research Institute of Management (ERIM) een seminar georganiseerd ter gelegenheid van het verschijnen van dit boek. Vanwege het vernieuwende onderwerp en de aangekondigde sprekers was er zeer veel animo om deze bijeenkomst bij te wonen. De organisatie had een groot aantal aanmeldingen moeten weigeren, maar dankzij mijn vroege aanmelding kon ik, net als zo'n vijftig anderen, hierbij aanwezig zijn.

'Hoeveel cases zijn nodig voor een test? Hoeveel testen zijn nodig om vertrouwen te krijgen in een theorie?' Na een korte introductie van Ale Smidts (professor in Marketing Management, RSM Erasmus Universiteit en directeur van ERIM) legde Tony Hak deze

vragen voor aan het publiek. Dit reageerde hier wat terughoudend op: ‘4 tot 10 cases voor een test?’ was een bijna vragend antwoord van één van de deelnemers.

Voor het testen van theorie door middel van casestudies moeten we de algemeen geaccepteerde ideeën over exploratief caseonderzoek loslaten, zo redeneert Hak in zijn presentatie. Een theorie gaat over een bepaald bestudeerd object in een bepaald domein. Hiervan uitgaande kan het uitvoeren van één casestudy al iets zeggen over een theorie, zolang de geselecteerde case tot het domein van de theorie behoort. Vervolgens zijn replicerende gevalstudies nodig om vertrouwen in een theorie op te bouwen, zowel in vergelijkende situaties als in extreem verschillende situaties.

Vervolgens besteedt Hak aandacht aan het soort vraagstellingen waarmee theorie getest kan worden en gaat hierbij vooral in op vraagstellingen met noodzakelijke voorwaarden (*necessary conditions*: B bestaat alleen als A aanwezig is). Omdat een noodzakelijke voorwaarde geldt voor elk individueel geval in het domein van de theorie zijn vraagstellingen in termen van noodzakelijke voorwaarden zeer geschikt voor toetsing door middel van één enkele case. Helaas, zegt Hak, worden maar weinig onderzoeksvragen met behulp van noodzakelijke voorwaarden geformuleerd. In zijn conclusie stelt hij dan ook dat onderzoekers erg bedacht moeten blijven op de wijze waarop zij hun vraagstellingen verwoorden.

Na de presentatie van Tony Hak gaven twee vooraanstaande onderzoekers in casestudy-onderzoek, Gary Goertz (professor in Political Science, University of Arizona, USA) en Chris Voss (professor in Operations and Technology, London Business School, UK) hun visie op het doen van casestudyonderzoek en het gebruik van noodzakelijke voorwaarden.

Gary Goertz gaat, na het geven van lovende kritieken op het boek van Dul en Hak, nader in op het gebruik van noodzakelijke voorwaarden in het formuleren van hypothesen of proposities. Een noodzakelijke voorwaarde bevat een specifieke interactie tussen een variabele, of een configuratie van variabelen, en een van tevoren vastgestelde uitkomst. Dit in tegenstelling tot lineaire modellen, waar wiskundige logica wordt gebruikt en er bijna een oneindig aantal causale relaties kan bestaan. Volgens Goertz bieden noodzakelijke voorwaarden daarmee een andere manier om naar data te kijken, die veel gericht en gedetailleerder ingaat op afhankelijkheden en samenhang tussen verschillende factoren.

Vanwege dit inzicht raakt Chris Voss gedurende het seminar steeds meer gecharmeerd van het gebruik van noodzakelijke voorwaarden. In zijn presentatie stelt hij dat veel theorieën of proposities uitgaan van een aantal constructen die direct leiden tot een bepaalde uitkomst. Maar hoe deze uitkomst precies tot stand komt en wat de exacte oorzaak-gevolgrelaties zijn, is vaak nog een black box. Er kan veel worden geleerd van enkelvoudige casestudies waarin de noodzakelijke voorwaarden van een theorie niet blijken te gelden. Zo kunnen enerzijds condities inzichtelijk worden gemaakt waaronder de huidige theorie niet van kracht is, en anderzijds alternatieve verklaringen worden geformuleerd voor het voordoen van een bepaalde observatie. Zelfs voor volwassen theorieën kan men op deze

manier nog tot nieuwe inzichten komen. Door het toetsen van noodzakelijke voorwaarden, zelfs met één enkele casestudy, kan de black box van een theorie stap voor stap worden uitgepakt.

Na de drie presentaties ging de zaal met de sprekers in discussie over zeer uiteenlopende onderwerpen. Er werd onder andere ingegaan op de moeilijkheid om vast te stellen wat exact de noodzakelijke voorwaarde binnen een theorie is. Een afhankelijke variabele wordt juist in de praktijk veelal door een groot aantal andere variabelen beïnvloed. Ook het operationaliseren van noodzakelijke voorwaarden om deze goed te kunnen toetsen lijkt makkelijker gezegd dan gedaan, mede omdat de onderzoeker in de praktijk vaak situaties aantreft die zoveel complexer zijn dan een theorie kan omvatten.

Voor het testen van theorie door middel van caseonderzoek is dus nog een weg te gaan en verschillende deelnemers gaven aan uit te kijken naar de tweede versie van het boek waarin resterende onduidelijkheden verder worden toegelicht. Wel werd duidelijk dat het formuleren van noodzakelijke voorwaarden bij het testen van theorie een onderzoeker dwingt om nog beter na te denken over de selectie van de juiste cases en het stellen van de juiste vragen en zo bijdraagt aan gericht en diepgaander onderzoek, met meer gegronde theorieën als resultaat.

Data op zoek naar onderzoekers!

Een impressie van het DANS-symposium 'Interviews uit de kast'

Harry van den Berg

Op vrijdag 14 maart j.l. organiseerde DANS in samenwerking met het Veteranen Instituut en de Universiteit Twente een symposium onder de titel 'Interviews uit de Kast'.

DANS (afkorting van Data Archiving & Networked Services) is een KNAW-instituut dat in 2005 werd opgericht ten behoeve van de opslag en het toegankelijk maken van onderzoeksgegevens in de alfa- en gammawetenschappen. Tot nog toe werden de door DANS aangeboden faciliteiten vooral benut ten behoeve van kwantitatief onderzoek. Dat ligt ook voor de hand, want secundaire analyse van reeds verzamelde data is een onderzoekspraktijk met een lange traditie in de wereld van kwantitatief onderzoek. Het heranalyseren van data is in de wereld van het kwalitatieve onderzoek geen gemeengoed. Dat is jammer, want juist kwalitatieve data zoals diepte-interviews en biografische interviews zijn meestal bijzonder rijk en zouden in principe benut kunnen worden voor zeer verschillende onderzoeksdoelen (zie bijvoorbeeld Van den Berg e.a., 2003). Nieuwe technologische ontwikkelingen maken het ook mogelijk om kwalitatieve data goed te archiveren en met behulp van geavanceerde zoektechnologieën toegankelijk te maken. Natuurlijk zijn er weerstanden tegen secundaire analyse van kwalitatieve data. Het is voor een onderzoeker niet makkelijk om de beslissing te nemen om data waar je zelf zo